ROMAN POSTEK

ZAMEK W LIWIE

METAMORFOZY 2003-2021

LIW 2021

WYDAWCA: Stowarzyszenie Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej.

© Copyright: Stowarzyszenie Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej.

© Autorami fotografii zamieszczonych w rozdziale „Zamek w Liwie. Metamorfozy – XXI w." są: Ryszard Sakowski, Roman Postek, Dawid Kołodyński, Aneta Tempczyk, Jakub Karyn, Mikołaj Kasprowicz, Patryk Buta.

Redakcja techniczna: Artur Rogalski.

PUBLIKACJA SFINANSOWANA PRZEZ:

STAROSTWO POWIATOWE
W WĘGROWIE

URZĄD GMINY LIW

Zespół zamkowy w Liwie jest jednym najstarszych zabytków Mazowsza. Gotycka warownia z XV-XVI w. położona przy granicy księstwa mazowieckiego z Wielkim Księstwem Litewskim ochraniała ważny trakt handlowy i główną przeprawę na rzece Liwiec. Zamek do XVI w. był własnością książąt mazowieckich, a od 1537 r. przeszedł w ręce królów polskich. Niszczony przez najazdy i pożary, został odrestaurowany w latach 1942-61. Od roku 1963 mieści się w nim Muzeum Zbrojownia na Zamku w Liwie .

Powojenna renowacja zespołu zamkowego przeprowadzona została w latach 1955-1961. Choć przywróciła zabytek do życia, to była zarazem źródłem jego późniejszych problemów, ponieważ prace budowlane wykonano niedbale, miejscami niezgodnie z projektem budowlanym, z użyciem wadliwych materiałów. Już w pierwszych latach funkcjonowania obiektu z powodu zawilgocenia zostały wyłączone piwnice. Wkrótce na ścianach dworu pojawiły się głębokie rysy. Kiedy proces pękania ścian nie ustawał, sięgnięto po ekspertyzy naukowe. Pomimo zdefiniowania głównych przyczyn problemu przez 40 lat nie podjęto środków zaradczych, ograniczając się do cyklicznego zalepiania powiększających się z każdym rokiem szczelin w ścianach. W tym czasie na wieży bramnej i murach kurtynowych zbyt słaba zaprawa była wymywana z fug powodując wypadanie cegieł. Dachówki pod wpływem czynników atmosferycznych ulegały stopniowej erozji. Stan techniczny piwnic gotyckich również pozostawiał wiele do życzenia.

W 2005 r., po uzyskaniu przez Muzeum dotacji z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, rozpoczął się remont wieży bramnej. Była to pierwsza z długiej serii renowacji przeprowadzonych w zespole zabytkowym w Liwie od 2005 do 2019 r.

Wśród projektów, przywracających zabytkowi jego dawną świetność, należy wymienić przede wszystkim wzmocnienie fundamentów dworu, który w początkach XXI w. stanął na granicy katastrofy budowlanej. Skomplikowana technicznie operacja, sfinansowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego dzięki pomocy śp. ministra Tomasza Merty przy udziale samorządów lokalnych – Powiatu Węgrowskiego, Gminy Liw i Miasta Węgrów, (łącznie ponad 700 000 zł.) została przeprowadzona przez renomowaną firmę *Stabilator* i doprowadziła do ustabilizowania fundamentów i zabezpieczenia całego budynku.

*

Kolejną kluczową inwestycją, wprowadzającą zamek w Liwie do grona znaczących atrakcji turystycznych i kulturowych Mazowsza, była realizacja Parku Kulturowo-Historycznego przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie w latach 2017-2019. Powstanie programu Parku to efekt studiów nad historią zamku i gotycką architekturą obronną przeprowadzonych przez Romana Postka przy współpracy z Wojciechem Florczykiewiczem.

Do podjęcia tej idei zachęciła nas nieodżałowanej pamięci dr Maria Lewicka. Z jej inicjatywy studenci Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej opracowywali w ramach zajęć projekty rozbudowy i adaptacji zespołu zamkowego do wymagań czasów współczesnych. Te nieraz kontrowersyjne i ekstrawaganckie, lecz często inspirujące wizje architektoniczne zachęciły nas do opracowania własnych rozwiązań w oparciu o analizy źródeł historycznych.

Znakomity grafik Wojciech Florczykiewicz wykonał szereg cyfrowych wizualizacji zamku odtwarzających jego wygląd w XV i XVI w. Stały się one podstawą projektów rewitalizacji zabytku pod nazwą Park Kulturowo Historyczny przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie. Atrakcyjna wizja Parku Kulturowo-Historycznego uzyskała akceptację Zarządu Województwa Mazowieckiego, który na sfinansowanie budowy przeznaczył 4 800000 zł. Niezbędne do realizacji projektu działki budowlane przekazała w darze Gmina Liw.

Wrocławski architekt Łukasz Szleper, opierając się na udostępnionych przez Muzeum opracowaniach materiałów ikonograficznych oraz archiwalnych, wzbogacił nasze propozycje o nowe rozwiązania nadając w ten sposób Parkowi jego ostateczny kształt (było to m.in. odtworzenie na Przygródku pomostu w całości oraz odbudowa części murów kurtynowych).

*

Lista inwestycji przeprowadzonych w latach 2005-2020 jest długa. Praca zespołu liwskich muzealników wsparta finansowo i merytorycznie przede wszystkim przez Samorząd Województwa Mazowieckiego a także Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Mazowieckiego; samorządy lokalne: Powiat Węgrowski, Gminę Liw, Miasto Węgrów oraz Bractwo Rycerskie Ziemi Mazowieckiej i Podlaskiej, parlamentarzystów i działaczy kultury, wyprowadziła zespół zamkowy w Liwie ze stanu zapuszczonej rudery do poziomu wielowymiarowej atrakcji kulturowej i turystycznej.

Przed pandemią –w roku 2019 – liwski zamek odwiedziło ponad 60 000 turystów. Podejmowane w ciągu ostatnich 15 lat działania dały Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie solidne podstawy do jego rozwoju także w następnych dziesięcioleciach.

L.p.	Rok	Nazwa zadania inwestycyjnego
1.	2005	**Wymiana instalacji elektrycznej i wykonanie iluminacji wieży.**
2.	2005	**Remont pokrycia dachowego i elewacji wieży bramnej – etap I.**
3.	2006	**Remont schodów na wzgórze zamkowe i wieżę bramną oraz pomieszczeń księgowości i archiwum.**
4.	2007-2008	**Remont – wzmocnienie fundamentów zabytkowego dworu barokowego z 1782 r., siedziby Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie – prace ratunkowe.**
5.	2008	**Remont wieży bramnej, etap II – pokrycie hełmu dachówką gotycką.**
6.	2008-2009	**Remont–wymiana instalacji centralnego ogrzewania oraz wodno-kanalizacyjnej w Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.**
7.	2009-2010	**Remont Sali Rycerskiej i dwóch pomieszczeń biurowych w dworku barokowym siedzibie Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.**
8.	2010	**Wykonanie systemu sygnalizacji antywłamaniowej i przeciwpożarowej oraz systemu monitoringu telewizyjnego w zespole architektonicznym zamku książąt mazowieckich siedzibie Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.**
9.	2011	**Remont dachu i poddasza w dworze barokowym siedzibie Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.**
10.	2012	**Renowacja elewacji dworu barokowego siedziby Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.**
11.	2013	**Remont generalny wnętrz dworu barokowego siedziby Muzeum Zbrojowni na Zamku w Lwie, z wymianą instalacji elektrycznej.**
12.	2013-2020	**Nowa aranżacja i modernizacja ekspozycji stałej muzeum połączona z wymianą gablot wystawienniczych.**
13.	2015	**Remont elewacji wieży Zamku w Liwie – prace ratownicze przy skarpach gotyckich.**
14.	2017	**Przekazanie przez Gminę Liw 2 działek niezbędnych do budowy Parku Kulturowo-Historycznego przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie.**

15.	2017-2019	**Realizacja Parku Kulturowo-Historycznego przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie.**
16.	2020	**Wykonanie nad ulicą Zamkową kładki pieszej łączącej pomost na Przygródku z wieżą bramną.**
17.	2020	**Budowa drewnianego budynku gospodarczo-garażowego.**
18.	2020	**Wykonanie dokumentacji do inwestycji: „Budowa budynku administracyjno-biurowego" i uzyskanie dotacji celowej na całość inwestycji.**

Chcielibyśmy w tym miejscu podziękować osobom i instytucjom zasłużonym w dziele rewitalizacji zamku w Liwie za ich pomoc finansową, rzeczową oraz wsparcie duchowe:

Panu Adamowi Struzikowi Marszałkowi Województwa Mazowieckiego,
Zarządowi i Sejmikowi Województwa Mazowieckiego,
śp. Panu Tomaszowi Mercie – Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
Pani Marii Koc – Wicemarszałek Senatu RP,
Panu Bogusławowi Szymańskiemu – Wójtowi Gminy Liw, oraz Radzie Gminy Liw,
Starostom oraz Radzie Powiatu Węgrowskiego,
Burmistrzom oraz Radzie Miasta Węgrów,
Dyrekcji i Pracownikom Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego,
Dyrekcji i Pracownikom Departamentu Nadzoru Właścicielskiego i Inwestycji w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego,
Damom i Rycerzom Bractwa Rycerskiego Ziemi Mazowieckiej i Podlaskiej
oraz innych bractw uczestniczących w turniejach rycerskich na Zamku w Liwie,
Stowarzyszeniu Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej,
śp. Pani Jadwidze Giers – Prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Węgrowskiej,
Lokalnej Organizacji Turystycznej Wielki Gościniec Litewski,
Panu dr. Mirosławowi Roguskiemu,
Panu Piotrowi Sugierowi,
Panu Wojciechowi Florczykiewiczowi,
Panu Łukaszowi Gołosiowi,
Sponsorom i darczyńcom – dobrodziejom Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie,
Przedstawicielom prasy, radia i telewizji, którzy wspierali i promowali przez te wszystkie lata Muzeum Zbrojownię,
Naukowcom, artystom, konserwatorom zabytków i działaczom kultury,

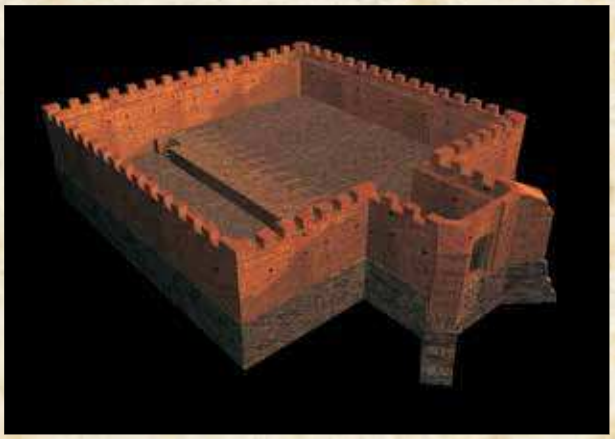
oraz last, but not least: **Pracownikom Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie**,
bez których…

Roman Postek
Dyrektor Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie

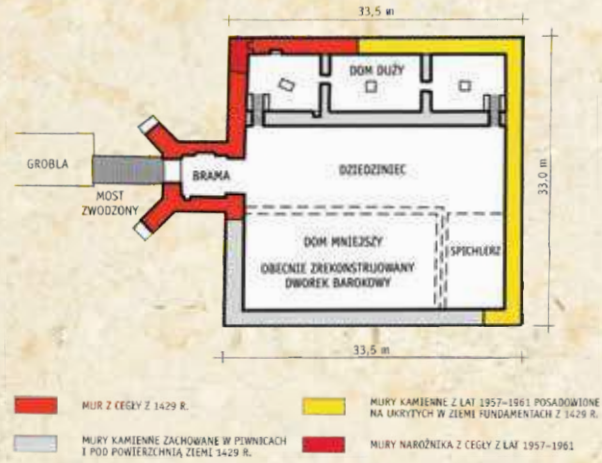
ZAMEK W LIWIE

RYS HISTORYCZNY

ZAMEK W LIWIE ok. 1437 r.
Wizualizacja cyfrowa autorstwa
Wojciecha Florczykiewicza, 2014 r.

PLAN ZAMKU W LIWIE
z zaznaczonymi przebudowami od 1429 do 1961 r. Za: R. Postek, *Liw. Miasto i zamek*, Warszawa 2008.

I. Pomiędzy 1418 a 1429 r. (dokładna data nieznana) Janusz I Starszy zatrudnił mistrza Mikołaja (Niklosa) który rozpoczął budowę zamku murowanego na sztucznej wyspie wśród bagien rzeki Liwiec, przy ówczesnej granicy księstwa mazowieckiego. W tym czasie wykonano fundamenty zamku na planie zbliżonym do kwadratu (33 x 32,5 m.), z wysuniętym występem bramnym i dwoma równoległymi budynkami („Domus Magnus", „Domus Minor") przylegającymi od wewnątrz do murów obronnych. W trakcie tego etapu budowy kamienną podmurówkę wieży wyciągnięto do wysokości 5, 7 m., i rozpoczęto wznoszenie ścian kurtynowych z cegły „palcówki". Dokończeniu budowy przeszkodziła śmierć Janusza I w 1429 r.

II. W 1437 r. książę Bolesław IV przekazał na budowę zamku 14 kóp groszy. Mury o grubości 1,7 m wyciągnięto do wysokości ok. 8 m i zwieńczono blankowaniem. Baszta (występ bramny) była otwarta od strony dziedzińca i mieściła bramę z mostem zwodzonym.

III. Ok. 1512 r., w czasie regencji księżnej Anny Mazowieckiej, podwyższono mury kurtynowe do 11,5 m wysokości, zaś baszta po zamknięciu ścianą od strony dziedzińca została zmieniona w wieżę bramną.

IV. W latach 1547-1556 zamkiem zarządzała królowa Bona Sforza, która po raz kolejny rozbudowała zamek. Wieża bramna zyskała dwie nowe kondygnacje wynoszące ją ponad linię murów kurtynowych. Najwyższa jej część została uformowana w nieregularny ośmiobok ze strzelnicami broni palnej. Na najwyższej kondygnacji ustawione było działko. W zbrojowni przechowywano 28 hakownic. Wieżę zwieńczono wysokim hełmem pokrytym gontem i wyposażono w hurdycje (drewniane ganki obronne). Dom Wielki posiadał dwa piętra nadziemne i piwnicę, podzielone na trzy pomieszczenia na każdej kondygnacji. Mury obiegały drewniane ganki straży kryte gontem.

ZAMEK KSIĄŻĘCY W TROKACH
Prawdopodobnie tą budowlą, powstałą przed 1413 r., inspirowali się inicjatorzy budowy i twórcy zamku w Liwie.

ZAMEK W LIWIE ok. 1556 r.
Wizualizacja cyfrowa autorstwa Wojciecha Florczykiewicza, 2014 r.

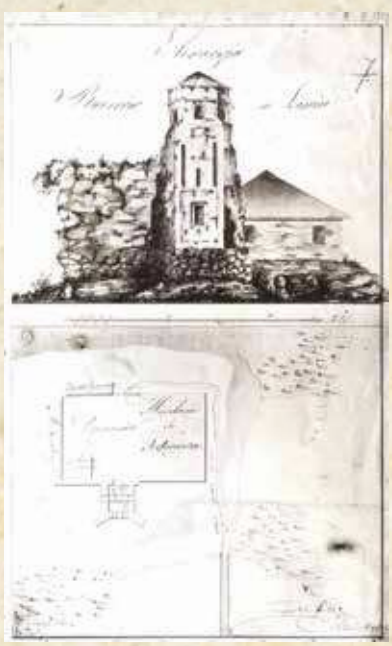

Ważnym elementem zespołu zamkowego był tzw. „Przygródek" skupiający dwanaście drewnianych budynków o przeznaczeniu militarnym, gospodarczym i administracyjnym. Jego osią był most łączący zamek z rynkiem miejskim i kościołem św. Jana.

W skład „Przygródka" wchodziły dwie warowne bramy: pierwsza, z mostem zwodzonym dla konnych i furtą dla pieszych oraz „brama wielka", stajenka na trzy konie, domek pisarza, łaźnia, „dom grodzki" (sądowy), „stajnia wielka" (na 40 koni), „dom wielki", kuchnia, domek chorych (szpitalik), prochownia, „siedzenie letnie". Dzięki umocnionemu „Przygródkowi" można było uniknąć nagłego ataku i zaskoczenia załogi zamku przez wroga.

PRZYGRÓDEK ZAMKU W LIWIE, ok. 1556 r. Widok od strony północnej i od strony miasta. Wizualizacja cyfrowa autorstwa Wojciecha Florczykiewicza, 2014 r.

„ELEWACJA RUDERÓW W LIWIE".
Rysunek Karola Fiszera z pierwszej połowy XIX w.,
cyt. za: D. Kołodyński, *Pejzaż dni minionych. Zamek w Liwie w grafice i malarstwie XIX-XX w.*,
Liw 2015.

W latach 1656 i 1703 Szwedzi zdobywali i plądrowali warownię, która po drugim najeździe popadła w ruinę. W 1782 r. starosta liwski Tadeusz Grabianka zainicjował budowę dworu barokowego na siedzibę kancelarii starostwa i sądu ziemskiego. Na pierwszej kondygnacji wieży mieściło się archiwum ziemi liwskiej (akta grodzkie i ziemskie), ponad 500 ksiąg oprawnych w skórę. Dwór spłonął w połowie XIX w., a opuszczone ruiny traktowane były jako źródło materiałów budowlanych. Po 1918 r. zabytek upaństwowiono. W 1934 r. dokonano wstępnych napraw zabezpieczających ruiny.

W 1942 r. hitlerowski starosta Ernst Gramss zamierzał rozebrać ruiny zamku na cegłę przeznaczoną do budowy obozu zagłady w Treblince. Zapobiegł temu młody polski archeolog Otto Warpechowski, przekonując starostę o rzekomo krzyżackim pochodzeniu zamku i doprowadzając do rozpoczęcia jego odbudowy. Prace renowacyjne, przerwane przez Niemców w 1944 r., ukończono w 1961 r.

WIDOK ZAMKU W POCZ. XX W.
Rys. piórkiem Antoniego Dzierzbickiego, 1913 r.,
cyt. za: *Liw dawne i nowe pamiątki...*

„LIW – RUINY ZAMKU KSIĄŻĄT MAZOWIECKICH,
WIDOK Z BRAMĄ WJAZDOWĄ i WIEŻĄ".
Rys. piórkiem Ludwika Łepkowskiego, ok. 1864-1869,
Muzeum Narodowe w Krakowie, XV-Rr.-1589.

Fot. H. Poddębski,
1918 r.

Fot. K. Król, 1957 r.; widoczne ślady napraw wykonanych przez Ottona Warpechowskego podczas okupacji (1942-44).

Fot. R. Postek,
2010 r.

WIEŻA BRAMNA Widoczne otwory po wspornikach hurdycji (z belkami). Dach ułożony przez O. Warpechowskiego. Fot. F. Dzierżanowski, 1955 r. Archiwum Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.

Rozpoczętą przez Ottona Warpechowskiego renowację zamku liwskiego ukończono dopiero w latach 1955-1961. W tym czasie PPPKZ odrestaurował wieżę bramną wraz z częścią murów kurtynowych oraz zrekonstruowano barokowy dwór starościński według projektu Jana Grudzińskiego z pracowni Wacława Podlewskiego. Restaurację zamku wspomagali węgrowscy regionaliści: Eugeniusz Leszczyński, Jan Klemm i Marian Jakubik.

Od 1963 r. istnieje Muzeum Zbrojownia na Zamku w Liwie. Prace przy renowacji zamku, wznowione w 2005 r., trwają do chwili obecnej. W latach 2017-2018 zrealizowany został projekt „Park Kulturowo-Historyczny przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie" sfinansowany z budżetu Województwa Mazowieckiego, którego częścią jest pomost nawiązujący do mostu „Przygródka".

ZAMEK W LIWIE Widoczne naprawy wykonane w latach 1942-44. Fot. NN, po 1945 r. Archiwum Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.

PRACE PRZY DWORZE BAROKOWYM DAWNEJ KANCELARII ZIEMI LIWSKIEJ Projekt Jana Grudzińskiego. Fot. K. Król, ok. 1959 r.

REMONT WIEŻY Fot. N.N., 1959 r.

ZAMEK W LIWIE

METAMORFOZY - XXI W.

Reporterka Katolickiego Radia Podlasie Anna Kosmala podczas wywiadu z Romanem Postkiem – dyrektorem Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie. Padła wówczas obietnica, że zamek zostanie zrewitalizowany łącznie z Przygródkiem. Spełnienie jej zajęło 10 lat, a stało się to możliwe dzięki dotacjom finansowym udzielonym Muzeum przez Samorząd Województwa Mazowieckiego (finansowanie całości), Gminę Liw (przekazanie w darze działek budowlanych) oraz parlamentarzystów i radnych wojewódzkich regionu siedleckiego (wsparcie idei budowy Parku na forum samorządu woj. mazowieckiego i w mediach).

Przekazanie Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie Samorządowi Województwa Mazowieckiego przez Powiat Węgrów (30 stycznia 2009 r.). Na fotografii od lewej: Leonard Rusjan – wicestarosta węgrowski, Krzysztof Fedorczyk – starosta węgrowski, Adam Struzik – marszałek Województwa Mazowieckiego, Ludwik Rakowski – wicemarszałek Województwa Mazowieckiego.

Pierwsza publiczna prezentacja wizualizacji cyfrowych projektu Park Kulturowo-Historyczny przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie (24 lutego 2012 r.). Siedzą od lewej: Bogusław Szymański – wójt Gminy Liw, Mirosław Roguski – prezes Stowarzyszenia Kulturalnego Ziemi Liwskiej Zamek Liw; Stanisław Fiedorczuk – – kierownik Delegatury Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Siedlcach; Maria Koc – senator RP, Bożena Żelazowska – wicedyrektor Departamentu Kultury Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego; Wiesław Raboszuk – wicemarszałek Województwa Mazowieckiego; Roman Postek – dyrektor Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie.

Po zaakceptowaniu projektu Zarząd Województwa Mazowieckiego przeznaczył na realizację Parku dotację w łącznej kwocie 4 800000 zł. Realizacja projektu byłaby niemożliwa także bez pomocy ze strony Gminy Liw, która nieodpłatnie przekazała dwie strategiczne dla Parku działki położone przy zamku w Liwie.

2003 r. Od tego się zaczęło – budowa ogrodzenia, co umożliwiło organizację biletowanych imprez plenerowych na podzamczu i przetrwanie muzeum w chudych czasach. Pomysłodawczynią była Bożena Kulik, ówczesna główna księgowa muzeum, która brawurowo zmotywowała pracowników do działania a sponsorów do hojności. Obok wykonawcy: majster murarski Władysław Skibniewski i jego pomocnicy Roman Postek i Dawid Kołodyński z narzędziem pracy – taczką. „Jak wy to ohidnie robicie!!!" typowa, fachowa wypowiedź pana Władysława skierowana pod naszym adresem; no cóż – murowanie też jest sztuką.

Bractwo Rycerskie pod wodzą Andrzeja Pietrycha przekazało dachówkę esówkę (na dworek), dachówkę mnich-mniszka (na wieżę) i inne materiały budowlane do renowacji zamku. Marek Królak, snycerz z Węgrowa, podarował wykonaną przez siebie płaskorzeźbę królewskiego orła Zygmunta Starego.

Podczas remontu w latach 1957-61 użyto zaprawy wapiennej niskiej jakości. Spowodowało to wykruszanie się spoin, a w jego wyniku destrukcję murów pod wpływem czynników atmosferycznych. W licu wieży pojawiły się szpetne dziury, a wypadające cegły zagrażały zwiedzającym.

Mur odspajający się od rdzenia przypory.

Rusztowania przy wieży – nareszcie remont przypór! 2015 r.

Alegoria zagrożenia – groźny Lutom (Marcin Lutomski) i taka sama tablica,
V Festyn Archeologiczny w 2007 r.

Wymiana starej dachówki na wieży bramnej – 2005 r.

Przerażające pęknięcia muru w narożniku ściany wschodniej dworu, zwiastuni nadchodzącej katastrofy budowlanej. Matką naszych problemów była renowacja zabytku przeprowadzona przez PP PKZ w latach 1957-61, a raczej fatalna jakość jej realizacji.

Początek wymiany pokrycia dachowego na dworze, 2012 r.

Dwór bez dachówki zdjętej w czasie prac remontowych, 2012 r.

Widok zamku po zakończeniu I etapu remontu dachu wieży przeprowadzonego w 2005 r. Usunięto wówczas zdegradowaną dachówkę, zaimpregnowano więźbę dachową i położono papę termozgrzewalną na odeskowaniu.

Drugi etap remontu wieży – krycie hełmu dachówką gotycką mnich-mniszka, 2008 r.

W 2007 r. szerokość pęknięć sięgała do 8 cm,
a różnice w poziomie różnych części dworu – do 20 cm.
Kontynuacja tego procesu zagrażała zamknięciem
muzeum z powodu zagrożenia budynku zawaleniem.

Potrzaskane ściany sali na mansardzie. Fundamenty dworu w czasie odbudowy znacznie zwężono
w stosunku do projektu (z powodu oszczędności?) co spowodowało osiadanie jego ścian.

Metoda zastosowana przez *Stabilator* polega na oparciu fundamentów budynku na tzw. mikropalach, grubościennych rurach z wysoko wytrzymałej stali wkręcanych w grunt aż do warstwy nośnej i wypełnianych sprężonym, ciekłym cementem. Mikropale zostały połączone z budynkiem za pomocą wcinanych w mury żelbetowych belek tworzących rodzaj kratownicy. Podczas remontu zastosowano 80 pali o długości do 7 m, które ustabilizowały dwór i powstrzymały osiadanie jego fundamentów.

Zasłużona bohaterka tej budowy – tzw. „mysz piwniczna" wkręca odcinki mikropali. „Mysz piwniczna" to rodzaj tankietki, która dzięki niewielkim gabarytom może poruszać się w niskich pomieszczeniach i piwnicach (stąd nazwa).

Dwór przed - i po pracach renowacyjnych. Widoczne w przyziemiu prostokąty to oczepy mikropali Tytan.

Widok z lotu ptaka. Za dachem dworu widoczna murawa pokrywająca piwnice, 2016 r.

Widok piwnic od strony dziedzińca. Do czasu spalenia zamku przez Szwedów w 1703 r. poziom dziedzińca był wyższy o 2 metry. Ziemia przykrywała wówczas ściany piwnic, aby zapewnić im izolację przed ciepłem – wewnątrz przechowywano w chłodzie piwo i żywność. W czasie budowy dworu starostwa ziemię usunięto.

W ciągu 50 lat cegły na koronie murów zerodowały wskutek opadów, mrozu i rozsadzania ich przez korzenie roślin.

Usuwanie darni ze stropu nad piwnicami. Posadzenie trawy na stropie w połączeniu z wadliwą izolacją spowodowało przenikanie wód opadowych do wnętrza piwnic i w efekcie ich szybkie zawilgocenie. Zniszczeniu uległa ekspozycja archeologiczna urządzona w piwnicach w 1961 r.

Widok z lotu ptaka – zamek w czasie realizacji
Parku Kulturowo-Historycznego, 2018 r.: wykop archeologiczny przed wieżą, dziedziniec jeszcze bez bruku, budowa sklepienia nad piwnicą.

Pomost i wieża z mostem zwodzonym – widoczne lewary
z łańcuchami do podnoszenia mostu, 2019.

Budowa stylowych sklepień krzyżowych, które zastąpiły strop Kleina.
Widok tarasu nad piwnicą po ukończeniu remontu, ze sceną mobilną, 2018 r.

Schody na wieżę w stylu „gomułkowskim” z 1961 r.: stal i beton, oraz nowe schody z 2018 r.

Montaż kamery monitoringu TV.
Wprowadzono wówczas także system antywłamaniowy i sygnalizację pożarową, 2012 r.

Rury stare i żeliwne z lat 50. XX w.,
i nowa – plastikowa z 2009 r.

Monstrualny kaloryfer z minionej epoki wije się jak skolopendra
na ścianie wieży. To już przeszłość – zniknął zamieniony na mniej ekspresyjny grzejnik w 2009 r.

Sala Rycerska po remoncie fundamentów dworu w 2007 r. Na szczęście wielkoformatowe, współczesne obrazy Krzysztofa Buczaka świetnie zharmonizowały się z „industrialnym" wnętrzem, 2009.

Wygląd Sali Rycerskiej w 2021 r.

Sala z najstarszymi obiektami (i widocznymi spękaniami ścian) – w 2001 r. i po naprawach, w 2021 r. Przybyło cennych eksponatów, między innymi artefaktów pozyskanych podczas badań archeologicznych oraz depozytów.

Sala broni XVII i XIX-wiecznej i uzbrojenia wschodniego, widoczne zniszczenia ścian, 2001 r.

Ta sama sala w 2021 r.: nowe gabloty, ekspozycja powiększona o dużą ilość eksponatów – depozytów prywatnych oraz pochodzących z Muzeum Warszawy.

I piętro dworu, eksponaty umieszczone w uchwytach do piorunochronu. To postęp – wcześniej wisiały na żyłkach i czasem znikały w kieszeniach złodziei. W 2003 r. postępem było zabezpieczenie eksponatów taflami plexi. Fot. z 2001 r.

Ta sama sala – eksponaty w nowych gablotach z oświetleniem ledowym, 2021 r.

Kolekcja bagnetów w uchwytach piorunochronowych w 2003 r. i ta sama kolekcja w 2021 r.

Spojrzenie z lotu ptaka na zamek i dawne pogranicze polsko-litewskie, 2020 r.

Widok od strony Liwca w 2010 i 2018 roku.

Rok 1555 i 500 lat później /2012/.

2019 r.

Zabawy rycerskie w 2019 r.

Wystawa „Grunwald: Jan Matejko i współcześni. 600-lecie bitwy grunwaldzkiej” zrealizowana wspólnie z Galerią Krytyków „Pokaz”, 2010 r.

Zamek w wodzie i w zieleni, 2014 r.

Widok zamku i Przygródka w 1555 r. – punkt odniesienia
do opracowania Parku Kulturowo-Historycznego.

Widok na pole namiotowe z pomostem, budynkiem sanitariatów i palisadą otaczającą pole namiotowe.

Od tego zaczynaliśmy: rekonstrukcja bramy, mostu zwodzonego i fragmentu pomostu przed wieżą. Nie zapomnieliśmy też o wykuszu latrynowym.

Widok od dziedzińca: odtworzenie fragmentu ganku straży na wieży, scena z balustradą nad piwnicą po Domu Wielkim, winda dla osób ograniczonych ruchowo, podjazd dla osób na wózkach do przejścia bramnego. Oczywiście wnętrza piwnic do rewitalizacji.

Widok z boku doczekał się kąśliwych komentarzy:
„Toż to stara cukrownia z domkiem fabrykanta!".

Zespół zamkowy z mostem zwodzonym.

Co szkodzi pomarzyć? Wersja maksymalistyczna
z odtworzeniem Domu Wielkiego i hełmu wieży hurdycjami, dachy kryte gontem.

Niby to samo, ale skromniej: wieża bez hełmu z hurdycjami, dachy kryte dachówką.

Prace trwają dalej: odsłonięte ściany kurtynowe. Archeolodzy odkryli, że podnóże muru zostało zabezpieczone w XV w. izolacją z grubej warstwy gliny chroniącej ściany przed wilgocią z bagien, na których postawiono zamek, 2018 r.

Niebezpieczny moment: trzeba było wzmocnić ściany mocnymi stemplami, bo pod powierzchnią ziemi zaprawa uległa destrukcji – przednia warstwa fundamentu po prostu rozsypała się w gruzy. Jesień 2017 r.

Pierwsza łopata – a raczej łyżka koparki – wbita na budowie, rozpoczęcie usuwania wtórnego nasypu przy murze obronnym. Realizacja Parku Kulturowo-Historycznego, październik 2017 r.

Budowa schodów prowadzących ze wzgórza na łąkę, 2018 r.

Gruz z rozebranego stropu Kleina z piwnic pozostałych po gotyckim Domu Wielkim.

Widok muru kurtynowego z XVI-XVI w.; strona północna. Mur został w większości rozebrany w drugiej poł. XVIII w. na cegłę potrzebną do budowy barokowego dworu starostwa. Nasyp ziemny widoczny przy murze powstał w XIX/XX w.

To nie rzuty kulą, ale archeolog i jego odkrycie: pocisk kamienny z dawnego arsenału zamkowego.

Wykop na trasie planowanego pomostu na Przygródku.

Czaszka znaleziona przed mostem zwodzonym. Chyba wojownika – na powierzchni kości widoczne ślady dawnych, zarośniętych urazów.

Monety z XV-XVI w.

Groty do bełtów (strzał do kuszy). Obecnie muzeum jest potentatem jeśli chodzi o tego typu eksponaty – mamy ich prawie 200!

Przemiła archeolożka Ania z odkrytymi przez siebie i kolegów skarbami, podczas wywiadu dla TVP, 2018 r.

Sensacja XXI wieku – w dole wykopanym do przechowywania artefaktów drewnianych archeolodzy odkryli przypadkowo kilkumetrową łódź – dłubankę!

Odsłonięty fundament kamienny wieży bramnej. Kamień stosowano w zamkach do podmurówek, ponieważ mury z niego wykonane były odporne na wilgoć w przeciwieństwie do cegły. Przed podsiąkaniem wody gruntowej dodatkowo zabezpieczał mury płaszcz z grubej warstwy gliny, którą obłożono całe wzgórze zamkowe.

Przemijanie. Kości, ułamki naczyń glinianych, resztki sprzętów. Odnaleziono też monety, pierścienie. Kim byli ludzie, którzy ich używali?

Dziedziniec. Kratownica-ruszt drewniany, fragment konstrukcji stabilizującej sztucznie usypaną wyspę (obecne wzgórze zamkowe). Ruszt osadzony był na dębowych, zaostrzonych palach wbijanych w grunt. Opierały się na nim fundamenty zamku. Odkrycie cieszy, ale zmartwił nas inny fakt – musieliśmy „odmłodzić" warownię liwską o 200 lat! Pogłoski o grodzie drewnianym funkcjonującym od XIII/XIV w. okazały się niestety legendą. Konstrukcje, wcześniej interpretowane przez archeologów jako elementy wałów grodu, w rzeczywistości były umocnieniami sztucznej wyspy zbudowanej w pocz. XV w. Szkoda!

Pierwsze efekty już widać, ale do końca jeszcze daleko, październik 2018 r.

„Jam to, nie chwaląc się, uczynił" – wizyta robocza wrocławskiego architekta Łukasza Szlepera z *LS Projekt* – autora projektu Parku Kulturowo-Historycznego przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie.
Na drugim planie nasz dzielny kombatant z kilku budów – inspektor nadzoru Walenty T. Siedlanowski.

Piwnica zamkowa w roku 2021 i w czasie rewitalizacji w 2017 r. (odsłonięte oryginalne fundamenty Domu Wielkiego z pocz. XV w.) oraz – nie owijając słów w bawełnę – obskurne, zawilgocone wnętrze z cementową posadzką i żelbetowym sufitem, 2017 r.

OFICJALNE OTWARCIE PARKU KULTUROWO-HISTORYCZNEGO PRZY ZAMKU KSIĄŻĄT MAZOWIECKICH W LIWIE 11 MAJA 2019 R.

11 maja 2019 r. Oficjalne otwarcie Parku Kulturowo-Historycznego przy Zamku Książąt Mazowieckich w Liwie. Wstęgę przecinają, od lewej: Bogusław Szymański – wójt Gminy Liw; Janina Ewa Orzełowska – – wicemarszałek Województwa Mazowieckiego; Maria Koc – wicemarszałek Senatu RP; Ewa Besztak – – starosta Powiatu Węgrowskiego; Roman Postek – dyrektor Muzeum Zbrojowni (w obecności epizodycznej Żółtej Damy – naszej koleżanki Karoliny Szczepanik).

Zaproszeni goście: parlamentarzyści, przedstawiciele Samorządu Województwa Mazowieckiego i samorządów lokalnych, przedstawiciele środowisk nauki i kultury, artyści, mieszkańcy Liwa i okolic.

Rekontrukcja plastyczna zamku w Liwie w czasach władania nim przez królową Bonę Sforzę (1555 r.). Imponującą makietę wykonał w 2019 r. mistrz Adam Świtlak z Warszawy (na zdjęciu to ten przystojny brunet w okularach, w szarej marynarce, z synem – autorem tła dźwiękowego do makiety), według wizualizacji cyfrowych autorstwa siedleckiego grafika Wojciecha Florczykiewicza.

Rycerstwo ze *Smoczej Kompanii* niedługo rozpocznie pokaz walk konnych.

Jeden z najsławniejszy współczesnych rycerzy polskich – Robert Szatecki – daje lekcję fechtunku narybkowi rycerskiemu.

Turniej Smaków na Szlaku Wielkiego Gościńca Litewskiego, impreza prezentująca tradycje kulinarne Mazowsza i Podlasia. Organizowana od 2014 r. wspólnie z Lokalną Organizacją Turystyczną Wielki Gościniec Litewski.

Plac zabaw dla dzieci, w historycznym stylu.

I jeszcze inauguracja przystani dla kajaków – a łajby właśnie dopływają.

Organizowany od 2001 r. wspólnie z Bractwem Rycerskim Ziemi Mazowieckiej i Podlaskiej Ogólnopolski Turniej Rycerski przyciąga co roku kilka tysięcy widzów (od 2001 r. – ok. 120 000 gości) i wtedy brakuje w Liwie ulic do parkowania.

Festyn Archeologiczny – impreza edukacyjna dla szkół, wymyślona przez Łukasza Gołosia. W 2007 r. za „Sagi wikingów" muzeum otrzymało I nagrodę w konkursie „Na Najlepsze Wydarzenie Muzealne na Mazowszu – Wierzba" (łącznie ok. 60 000 gości).

Jedna z cyklicznych, głośnych (w przenośni i dosłownie) imprez: Gryf Party klubu motocyklowego Gryf M.C. (2008 r.). Co roku w Liwie pojawiało się kilkuset motocyklistów ze swoimi wspaniałymi maszynami, a na podzamczu grały najlepsze polskie zespoły rockowe (łącznie ok. 10 000 widzów).

A oto załoga zamku i – efemerycznie – czołgu Leopard, w zaprzyjaźnionym Podlaskim Muzeum Techniki Wojskowej i Użytkowej w Bielanach. Od prawej: Roman Postek, Mariusz Murawski (PMTWiU) Ewa Domańska, Jolanta Gołoś, Jarosław Skibiński, Klaudia Skibińska, Ewa Rudaś, Robert Calik, Jadwiga H. Gontarz, Aneta Tempczyk, Artur Rogalski, Jakub Karyn, Mikołaj Kasprowicz, Krzysztof Gago. Nie widać Dawida Kołodyńskiego (gdzieś sobie poszedł) i jeszcze kilku osób.

Budynek garażowo-magazynowy, 2020 r.

Budowa łącznika nad ulicą Zamkową. Ostatnie pociągnięcie i mosty połączone!

Dwór barokowy w nowej odsłonie, 2015 r.

Sielski widok, przyjemnie spojrzeć na zespół zamkowy po remontach dachów, elewacji, przypór, no i te krowy – jeden z symboli Liwa, 2016 r.

Dwie części pomostu jeszcze rozdzielone nad ulicą Zamkową, zima 2019 r.

Pomost tworzy już jedną całość, prace konstrukcyjne wykonano w 2020 r.

Wreszcie razem! Zima 2021 r.

Widok zamku od strony zachodniej w 2015 r.

Ta sama strona z pomostem wybudowanym w 2018 r.

Dwa pokolenia naukowców: prof. Elżbieta Kowalczyk-Heyman (UW) i Michał Gochna z Węgrowa (IH PAN).

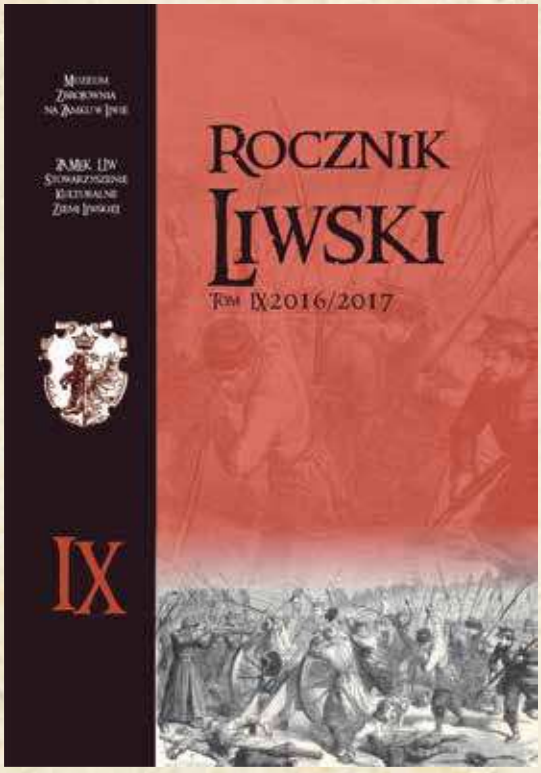

Konferencja „Jan Paweł Woronicz", 2006 r. W prezydium ks. Zbigniew Rostkowski, Mirosław Roguski i Artur Rogalski.

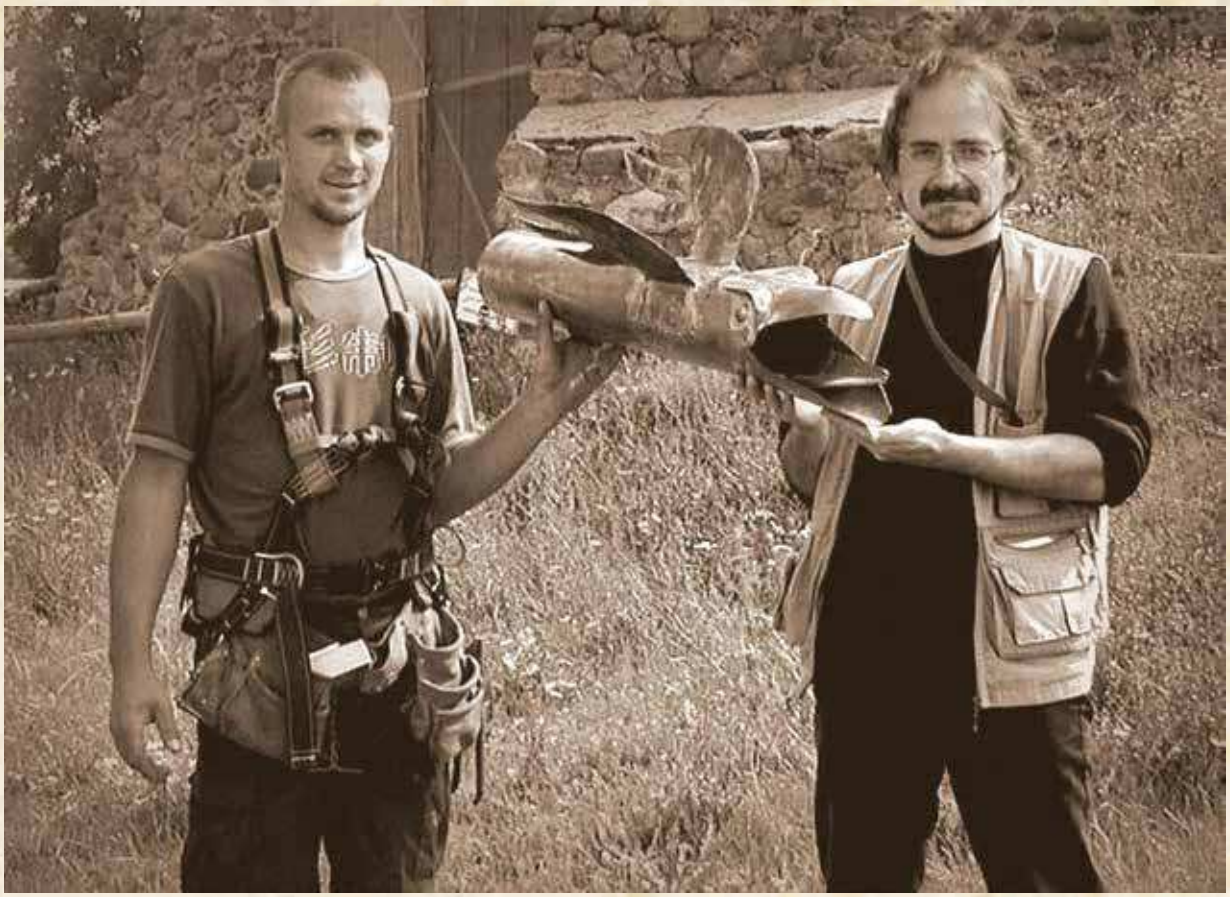
Plakat konferencji naukowej z okazji wydania „Słownika historyczno-geograficznego ziemi liwskiej"

„Rocznik Liwski"

„Rocznik Liwski" to pierwsze wydawane na terenie historycznej ziemi liwskiej czasopismo naukowe o znaczeniu ponadlokalnym. Rocznik powstał z inicjatywy stowarzyszenia *Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej*. Współpraca z muzeum i środowiskami naukowymi Warszawy, Siedlec oraz historykami regionu zaowocowała serią wydawnictw, spotkań, konferencji naukowych z udziałem znanych badaczy. Przyczyniły się do odtworzenia w znacznym stopniu dziejów pogranicza mazowiecko-litewskiego, historii utraconej wraz z zagładą archiwum ziemi liwskiej spalonego przez Niemców w Warszawie w 1944 r. Ukazało się dotąd IX tomów Rocznika.

Gargulec przed zamontowaniem na wieży,
wykonawca: Michał Wójcik, projektant: Roman Postek (2005)

Trzy wieże (2014). W układzie 1 na górze 2 na dole.